

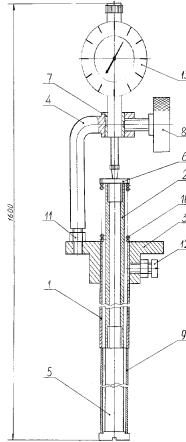
КОНТРОЛЬ ПАРАМЕТРІВ ЦЕМЕНТОВАНОГО ШАРУ ДОСЛІДЖУВАНОЇ СТАЛІ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО ДИЛАТОМЕТРА

Спосіб контролю параметрів цементованого шару досліджуваної сталі за допомогою диференціального дилатометра дає змогу безпосередньо в процесі хіміко-термічної обробки (ХТО) сталі реєструвати початок та завершення насичення, фіксувати процес зневуглицювання (деазотування), а також регулювати активність насичувального середовища для отримання гарантованих параметрів дифузійного шару.

Штовхачі дилатометра (рис. 1) – 1 і 2 не повинні піддаватися впливу вуглецевого середовища та зазнавати фазових перетворень під час експлуатації (виготовляли штовхачі зі сплаву Х20Н80). Еталон 5 і трубчастий зразок 9 виготовляли з тієї ж марки сталі, що й деталі, що піддаються ХТО. Точність фіксації початку дифузійного насичення при ХТО можна підвищити шляхом використання пустотілого еталона 5 (товщина стінки 1,5 мм) замість суцільного внаслідок швидшого прогріву в період виходу на температуру ХТО.

Після досягнення температури ХТО зникає різниця в довжині штовхачів 1 і 2, яка була викликана температурним градієнтом при нагріванні. При температурі насичення (1030 °С) структура зразка аустенітна полікристалічна (ГЦК решітка). Коефіцієнт лінійного розширення аустеніту має однакові значення для всіх кристалографічних напрямів ([010], [100], [001]). У трубчастому зразку полікристали аустеніту середньостатистично розорієнтовані один відносно одного. Тому можна вважати, що лінійні розміри зразка змінюються однаково у всіх напрямках прямо пропорційно до зміни параметра решітки аустеніту. У процесі ХТО (при незмінній температурі насиченої атмосфери) зразок 9 подовжується внаслідок збільшення в ньому концентрації вуглецю, що пов'язано зі збільшенням параметра решітки аустеніту (рис. 2).

Під час дифузійного насичення трубчастого зразка еталон 5 зберігає свої розміри, оскільки захищений спеціальним покриттям від дифузії вуглецю (наприклад, шар нікелю завтовшки 0,1 мм). Це дає можливість із високою точністю вимірювати подовження зразка Δl за допомогою індикаторного годинника 13. Параметри дифузійного шару безпосередньо в процесі ХТО можна визначити за допомогою показників величини Δl за градувальними графіками. Градувальні графіки залежностей товщин шару B та концентрації вуглецю на поверхні C до подовження Δl попередньо складають за результатами хімічного, металографічного та дюрOMETричного аналізів.

1 – зовнішній штовхач, 2 – внутрішній штовхач, 3 – фланець, 4 – кронштейн, 5 – еталон, 6 – пластина-фіксатор, 7 – втулка, 8 – гвинт, 9 – зразок, 10 – пружина, 11 – гайка М5-6Н.5, 12 – гвинт А.М5-6g¹12.48, 13 – індикаторний годинник

Рис. 1 – Диференціальний дилатометр (складальний кресленик)

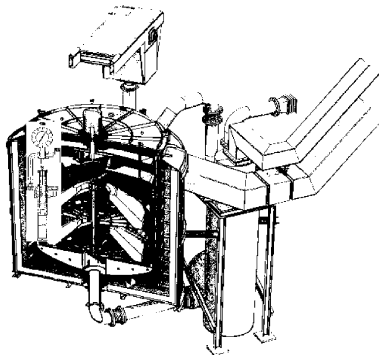

Рис. 2 – Диференціальний дилатометр у шахтній печі

Використання диференціального дилатометра для контролю процесу дифузійного насичення забезпечує отримання стабільних параметрів цементованого (нітроцементованого) шару зубчастих коліс редукторів авіа- та суднобудівництва, що значно сприяє покращенню їхньої надійності та довговічності.